

Vítame delegátov
na Organizačný sjazd Spoločnosti kultúrno-sociálnej
Čechov a Slovákov

KRAJANSKÝ ŽIVOT

9 - 10 marec 1957

Krakov

Z obsahu prejavu vyhláseného na Organizačnom
sjazde Čechov a Slovákov v Poľsku.

V dejinách poľsko-českých a poľsko-slovenských pomerov, národov so slávnymi tradíciami a blízkych si nielen podobnosťou reči, susedstvom, ale i spoločnými otázkami, nie raz bola prelievaná spoločná krv proti spoločnému nepriateľovi. Bol však tiež rad dlhých preťahujúcich sa sporov a neporozumení. Obyčajne podkladom tých hnevov a sporov prenášaných na politickú pôdu, boli triedne pomery vyhľávané šovinistickými politikmi obidvoch strán.

Avšak masy poľského, českého a slovenského národu bývajúce nielen v blízkom ale i v ďalšom susedstve, prejavujú svoje city vo vzájomnej priazni a priateľstve, majú hlboký zdravý politický instinkt, ktorý dokázal odhaliť spoločného nepriatelia i ukázať potrebu vzájomného priateľstva a obranu spoločných záujmov našich národov.

Ešte živo máme v pamäti tradície, ako spoločný boj proti nemeckému okupantovi, účasť v poľskom partizánskom hnutí Čechov a Slovákov a naopak, účasť Slovákov a Čechov vo varšavskom povstani, postat Komenského a mnoho mnoho iných, ktoré sú presvedčivým dôkazom a historickým dokladom.

O tom všetkom zvlášť my, Česi a Slováci bývajúci v Poľsku, musíme stálo pamätať. Tradície tie treba starostlivo chrániť, upevňovať a rozvíjať. Najmä dnes, keď sa odstránil alebo aspoň rozhodne oslábol triedny podklad národnostných

sporov, musí priateľstvo medzi nami v našom spoločnom dome akým je lúdové Poľsko, dávať stále lepšie ovocie.

Nás Slovákov a Čechov býva v Poľsku okolo 50.000 v menších alebo väčších skupinách, tak ako v Česko-slovensku v menejších alebo väčších skupinách bývajú Poliaci. Naše obyvateľstvo býva práve vo všetkých krajoch. Najväčšie stredisko je v krakovskom kraji okolo 35.000, vo wrocławskom okolo 6.000, v Žódzkom asi 4.000 a v lubelskom asi 2.000.

Kultúrno-sociálna činnosť medzi našimi občianmi začala sa prejavovať už v prvých dňoch po oslobodeniu, akonáhle Krajowa Rada Narodowa zatvrdila Spolok Čechoslovákov v Lubline. O tri roky neskôr v roku 1947 vzniklo 27 miestnych skupín na Orave a Spiši. Vznikli tiež Spoločnosti Čechov a Slovákov v Strzeline, Kudove, Kłodzku, Cieplicach, v poznaňskom kraji, v Zelovo a v Lodzi.

Naše spolky a spoločnosti sústredujú asi 15.000 členov, avšak organizačnú, kultúrnu a sociálnu činnosť v podstate neprejavujú. Nemajú vlastných miestností na sídla ústredných výborov, svetlíc, knižníc atď. Nedostávajú žiadnu pomoc od miestnych úradov. Taký stav spôsobil zníženie ich kultúrnej úrovne a spôsobuje stále zmienšenie počtu členov.

Treba tiež povedať, že proti vôlej Strany a Vlády, proti vôlej poľského národu ako celosti, mali miesto početné neprávosti miestnych úradov, nebolo zrozumenia pre akolenia tăžké otázky a starosti našich ľudí. V niektorých prípadoch vyskytli sa i šovinistické vystúpenia miestnych byrokratov a niektorých obyvateľov. Miestne národné a stranické výbory

3

nevenovali otázke slovenskej a českej národnostnej menšine náležitej pozornosti a starostlivosti, nepodporovali cennú iniciatívu nášho obyvateľstva. Taký stav vyvolal u našich ľudí pocit krivdy, zánik práce kultúrno-sociálnej a v niektorých prípadoch i obavu pred priznaním sa k svojej národnosti.

Preto vlastne dnes, keď v celej krajine verejne sa odhalujú popáchané chyby a spoločnou pracou celého občianstva vykúva sa zruby socialistickej demokracie, v tej práce česká a slovenská národnostná menšina nechce stáť v ústraní, naopak, chce i ona vložiť svoj vklad do socialistického budovateľského úsilia celého polského národa, do diela pohľbenia a upevnenia opravdivého priateľstva medzi Poliakmi, Slovákmi a Čechmi.

Základnú a zodpovednú úlohu v tom odohrá naša Spoločnosť. Pomôcť by nám mala pri tom tlač. Avšak niektorí novinári a dopisovatelia zaberajúc hlas v takých časopismach ako "Kierunki", "Gazeta Krakowska" a "Głos Podhala" dovolujú si odvrátene predstavovať verejnosti zprávy zo života Čechov a Slovákov bývajúcich v Poľsku. Ako príklad môže nám poslúžiť Spiš a Orava, pretože vlastne o tých okresoch rozpísvali sa autori článkov, žartovných veršov a rôznych polemických výjavov. V článkoch opretých o chybné, ba pseudo-vedecké rozmyšľania, je celý rad mylných informácií, neprípustných vystúpení, ktoré vlastne preto, že sú mylné našej spoločnej veci - ktorú naše obyvateľstvo a tiež i naša Spoločnosť chce realizovať - vôbec nepomáhajú.

4

Nechceme tu polemizovať z rôznymi prejavmi ohľadom našej manšiny, pretože takú polemiku ľahko viest' vtedy, keď nemáme najskutočnejší prostriedok pre informáciu, akým by mali byť v našej rodnej reči vydávané noviny - orgán a reprezentant našej Spoločnosti. Chceme však poukázať aké ľahkosti má naša niekolko desaťtisícová česká a slovenská menšina.

Okrem novín vydávaných v slovenskom a českom jazyku potrebujeme tiež aj pomoc organizačnú a finančnú na zariadenie a vedenie svetlíc, knižníc, amatorských divadelných krúžkov, pomoc pri organizovaní výletov, umeleckých podnikov atď., atď.

Predovšetkým treba však vyriešiť hospodárske otázky nášho obyvateľstva. Základnou otázkou je zaistenie pre všetkých prácu, pomoc pri organizovaní domáceho priemyslu, remesla a iných menších podnikov. Vymáha pomocy tiež naprava ciest, elektrifikácia a zlepšenie dopravy na tých územiach, kde je osídlené naše obyvateľstvo. Nemôžeme dopustiť, aby sa zmárnila cenná iniciatíva ľudí, ktorí idú v ústrety ľahkostiam. Naše obyvateľstvo musí však dokázať svojím počinaním, svojou iniciatívou a aktivitou v sociálnom živote, že nečaká iba na splnenie všetkých svojich požiadaviek, ale že i samo dokáže prekonávať ľahkosti a budovať svoju lepšiu budúcnosť. To sa však nemôže pričiniť do oslabenia pozornosti kompetentných administratívnych a stranických činitelov na naše starosti, od ktorých česká a slovenská menšina v Poľsku očakáva tak veľmi potrebnú pomoc.

Povinosti Společnosti

/ pro stanovy/

Je jasné, že problém organisace Společnosti kulturně socialní Čechů a Slováků v Polsku se vyhrotil a je nutné, aby bylo o něm konečně rozhodnuto. Zvlášt citelně tato situace vyšla na - jevo po VIII. plenárním zasedání Ústředního výboru polské sjednočené dělnické strany.

Značné skupiny Slováků na území Spiše a Oravy a několik tisíc Čechů roztroušených po celém Polsku je zbaveno možnosti číst noviny a knihy v rodném jazyku, pracovat kulturně a osvětově ve své mateřské řeči a také organizovat školství na dobré úrovni. Není divu, tito občané se domahají již delší čas založení své společnosti. Po zjištění výše uvedených okolností, byl vypracován návrh stanov Společnosti, které by odpovídaly potřebám našeho lidu. Stanovy budou předloženy na prvním organizačním sjezdu ke schválení.

Pavaha, cíl a prostředky k činnosti

Společnosti

Češi a Slováci, žijící v Polsku, jsou dělníky zemědělci a úředníky. Jsou obeznámeni s věcí výstavby socialismu v Polsku. Klíčovým závazkem naší Společnosti bude snaha vpojit Čechy a Slováky jak nejrychleji do celostátního úsilí o výstavbu nového socialistického Polska.

Ale boj o lepší zítřek je možný jedině v úzkém spojení s národem polským a proto Společnost

bude popularisovat a rozšiřovat tradice společných bojů a volnost národu českého, slovenského a polského. Zároveň bude utvrzovat svazky bratrského soužití obyvatelstva českého a slovenského s obyvatelstvem polským.

Společnost nesmí dovolit za žádnou cenu, aby se vmlítil do našich řad šovinius a nacionálismus. S takovými projevy budeme bojovat s veškerou rozhodností bez ohledu na to, zda by se objevily z české, slovenské nebo polské strany.

Společnost si položila za hlavní úlohu šířit mezi občany české a slovenské národnosti kulturu národa polského a seznamovat je s ní. A naopak občany polské národnosti seznamovat s kulturou československou, podporovat český a slovenský folklor a zpřístupňovat české a slovenské umělecké tvorby a techniky v Polsku.

Společnost bude podávat informace, pokud to budemožné o životě kulturně socialním Čechů a Slováků v jiných zemích.

Víme, že obyvatelstvo české i slovenské v Polsku bylo dlouhou dobu odloučeno od hlavního pramene kultury své vlasti a proto nově organizovaná společnost je přesvědčena že její povinností bude:

plnit úlohu ochránce památek české - slovenské kultury, organizovat a podporovat českou a slovenskou uměleckou činnost pomáhat školám s vyučovacím jazykem českým a slo-

venským, poskytovat zdarma právní porady, zvyšovat úroveň odborných povolání českého a slovenského obyvatelstva v Polsku.

Cíl naší společnosti jsme přesně vytyčili. Jakým způsobem bude moci Společnost uskutečňovat svoje předsevzetí, jakými finančními prostředky si bude moci pomáhat.

Společnost bude zakládat knihovny, kulturní domy a střediska oddechu a rekreace, sportovní kluby. Budou organizovány kurzy jazyka českého a slovenského pro mládež a dospělé.

Společnost má v úmyslu organizovat zájezdy do ČSR a jiných zemí.

Finanční prostředky zajistí Společnosti důchodové podniky a proto se Společnost bude snažit v první fázi své činnosti o zorganisování řady podniků výdělečných jak kaváren, restaurací, drobné řemeslné výroby. Důležité místo zaujme vydayatelská činnost Společnosti. Na našem sjezdu se musíme domáhat toho aby naše krajské noviny vydané pro sjezd pouze na rozmnožovacím stroji, vyšly v měsíci dubnu již normálně jako pravidelný týdeník, který by byl zrcadlem našeho života.

Kdo může být členem naší Společnosti

Návrh stanov odpovídá na tuto otázku následovně:

Členem Společnosti může být každý občan bydlící v Polsku. Občan polské nebo jiné národnosti se může stát členem tehdy, jestli se zaručí, že bude

pro Společnost aktivně pracovat a plně podporovat její záměry.

Organisační struktura Společnosti.

Základní jednotkou je místní skupina, která může být založena v každém místě, kde bydlí Češi a Slováci, na vesnici nebo v městě, Místní skupina podléhá ve své činnosti Obvodnímu výboru, který je volen na obvodním sjezdu jednou za dva roky.

Nejvyšším orgánem je celostátní organizační sjezd. Tento navrhuje Ústřední výbor, který provádí práci mezi sjezdy.

Zastavili jsme se nad základními závazky a povinnostmi Společnosti kulturně-sociální Čechů a Slováků v Polsku, tak jak je podává návrh stanov. A přece jen ani nejlépe vypracované stanovy nemohou zahrnout všechny závazky Společnosti. Naše Společnost se musí zajímat o všechny projevy kulturně-sociálního a politického života v Polsku.

Přejeme příštímu Ústřednímu výboru, aby směle v duchu XX sjezdu Komunistické strany Sovětského Svazu a plenárního zasedání Ústředního výboru polské sjednocené dělnické strany kládly důraz na všechny otázky, které budou vystupovat mezi námi i mimo nás a které zajímají všechny občany ať české, slovenské či polské.

Vývoj škôl so slovenským a českým vyučovacím jazykom v Polsku mohli by sme rozdeliť na tri obdobia. Prvé - panovanie Rakúsko-Uhorska, v ktorého hraniciach ležali Spiš a Orava. Prebúdzajúci sa slovenský národný duch bol potláčaný maďarskými zákonomi, ktoré znemožňovali vývoj slovenského školstva. V tom istom čase podvládou cárskeho Ruska kde-tu a hlavne na Volínsku sú už utvorené české školy. Pred vojnou v Polsku vlastne tiež nebolo slovenských škôl. Poľsko, ktorému v roku 1918 pripadla časť Oravy a Spiša, nezaujímalos - okrem skromných publikácií - slovenskou menšinou. Vtedajšia organizácia /založená ešte pred prvou svetovou vojnou/ "Československá beseda" zhromažďujúca Čechov a Slovákov, otázkou slovenského školstva sa tiež nezaoberala. Časť Spiša a Oravy ležiaca na poľskej strane, ponechaná bola sama sebe.

Slovenské obyvateľstvo pomimo nepriaznivých podmienok nezabudlo svoju rodnú reč. Nádeje na utvorenie škôl s vyučovacím jazykom slovenským splnili sa až roku 1946. Na žiadost slovenského obyvateľstva založilo sa prvých 10 ľudových škôl. Ministerstvo osvety vydalo nariadenie regulujúce tie veci a prikázalo krajskému oddeleniu osvety zakladat školy so slovenským vyučovacím jazykom a v niektorých školách zaviesť slovenštinu ako predmet.

Tak vyzerá zárodok dnešných slovenských škôl.

Vráťme sa však do medzivojnového obdobia a zobrazujme stav

školstva s českým vyučovacím jazykom. Tie školy, hlavne na Volínsku mali možnosť ¹⁰ vývoja. Predovšetkým väčšina Čechov hospodarujúca na bohatých chmelových plantáciach a pivovaroch, mala finančné prostriedky na udržovanie svojich škôl. Samozrejme, že okrem toho mali pomoc i od štátu a "Československej besedy". Skupiny Čechov, ktoré teraz bývajú v Poľsku zorganizovali v jednom zo svojich stredísk Gosciecicach okres Strzelin 7-triednu ľudovú školu s českým vyučovacím jazykom. Chodí do nej 26 žiakov a vyučuje 3 učiteľov.

Podľa príkladu slovenského obyvateľstva, v minulom roku Česi previedli i v iných svojich strediskách akciu zakladania škôl s českým vyučovacím jazykom. Výsledok bol taký, že dnes naplývajú prosby rodičov, aby sa utvorilo viac škôl s českým vyučovacím jazykom. Jeden z prvých je Zelów, kde je prihlásených doteraz 61 detí, ktoré chcú chodiť do českej školy. Taká škola bude založená v budúcom školskom roku - dnes čeština sa prednáša ako dodatočný predmet.

Obyvateľstvo Spiša a Oravy prekonujúc prvé tažkosti pri zakladaní ľudových škôl, začalo sa domáhať pre svoje deti štúdií v slovenskej strednej škole. Následkom toho, v roku 1951 bola otvorená v Jablonke stredná škola so slovenským vyučovacím jazykom.

Avšak na tom sa starosti so školou neskončili. Pretože nie v Poľsku dostatočný počet vykvalifikovaných učiteľov, ktorí ovládajú dobre slovenčinu, Ministerstvo osvety každý rok sprevádzza profesorov strednej školy z Československa. Ale ani to nestačí, tým viac, že je málo

Teraz na Spiši a Orave je 30 škôl so slovenským vyučovacím jazykom a sú tri školy, v ktorých sa slovenčina vyučuje ako predmet. Predovšetkým je málo učiteľov z odborným vzdelaním a v niektorých prípadoch ako v Lipnici Veľká škola číslo 2 sú učitelia nepripravení na vyučovanie v slovenskom jazyku. Nedostatočne boli školy tiež zaopatrené slovenskými učebnicami. Až prevedená kontrola Ministerstva osvety v januári t.r. tú vec uviedla do po- riadku a dnes v kníhkupectve v Novom Targu distribúcia učebníc je správna. Učebnice v Domu Ksiažki sú teraz na viditeľnom mieste. Dodnes však sú starosti s českými učebnicami dovážanými z Československa. Ministerstvo osvety vysiela objednávky, ktoré nie vždy sú realizované a preto zásobovanie škôl českými učebnicami nie je ešte také, akoby sme si priali. Kontrola Ministerstva stvrdila nielen v zásobovaní učebnicami zlý stav, ale tiež zlé bytové podmienky v internáte pri Strednej škole v Jablonke. Vec tú môže vyriešiť stavba novej školskej budovy, ktorá by uspokojila potreby slovenského školstva na Orave a Spiši.

Aby sa zlepšila úroveň v ľudových školách, v školskom roku 1957/58 bude zorganizovaný učiteľský kurs pre 19 absolventov zo Strednej školy v Jablonke, dialkové štúdium v Krakove pre učiteľov, ktorí sa chotú ďalej vzdeliť. Ministerstvo plánuje poslat do Česko-Slovenska učiteľov na prázdninový kurs slovenčiny – uskutočnenie toho však závisí od príslušných československých úradov. K tým problémom prichádza rovnako vážna otázka a to, pomer učiteľov k našej mládeži i k učeniu slovenčiny vôbec. Zaznamenalo sa na niektorých miestach zlé uspô-

sobenie učiteľov k žiakom¹² z tých či iných pobudov; ako príklad môže poslužiť zachovanie vedúceho školy v Kacwi-
ne. Nechceme v našom krátkom zpravodajskom článku vytý-
kať celý rad nevlastivostí páchaných na našich krajanoch
v minulom období. Nevráti sa už čas, keď šepkanou propa-
gandou sa presvedčovalo slovenských rodičov, že ich deti
po ukončeniu ľudovej školy a strednej školy s vyučovacím
jazykom slovenským nebudú môcť ďalej študovať. Dnes už
máme dôkazy, že naša mládež po zložení prípravných skú-
šok študuje na vysokých školách. Každý rok na vysokých
školách našej mládeži bude viac a viac. Ministerstvo
osvety chce vyslat' v budúcom školskom roku jedného absol-
venta Strednej školy v Jablonke na štúdiá slovenskej filo-
logie do Bratislavu. Snaží sa tiež o to, aby učitelské
sily v Strednej škole v Jablonke doplniť absolventami
tej školy, ktorí skončili vysokú školu.

Dnes môžeme s hrdostou povedať, že zo zárod-
ku 10 škôl, v ktorých sa učilo iba niekolko desiatok žia-
kov, po 11 rokoch máme v školách so slovenským a českým
vyučovacím jazykom približne 2.000 žiakov. Bezpochyby, je
to zásluhou nielen našich krajanov, ale i vlády ľudového
Poľska, ktorá na ten ciel' nešetrí peniaze. Môžeme tiež
smelo povedať, že máme priateľov aj medzi poľským uči-
tel'stvom - ako prof. Wacławik - ktorí v tažkých podmien-
kach podujali sa výchovy našej mládeže. S tým vedomím
ideme v ústrety šťastnej budúcnosti našej mládeže
v ľudovom Poľsku.

"Bratislava, Bratislava, tá mi narobila veľa starostí", vravel mi jeden Poliak, s ktorým som sa za jedného krásneho rána stretol na morskom brehu kdesi blízo Juraty. Najprv som nevedel prečo. Pán s velmi solídnym výzorom a rozšafným gestom začal mi vyklaďať napodiv zamotanú história s vinobraním, s vínom, akousi úzkou uličkou a neštastným hotelom. Nakoniec z toho všetkého vysvitlo, že milý môj priateľ sa na ceste do Viedne začavil na dva dni v Bratislave a že vyšiel večer na prechádzku mestom. Stal sa však obetou bratislavského vína, toho zlatistého mámivého moku, čo dozrieva každoročne na okolitých viniciach. Vyrozprával mi, ako sa po menšom putovaní dostal do svojej hotelovej izby, aby upadol do spánku spravodlivých...

A z toho malého ranného slovensko-polského dialógu na morskom brehu zrodila sa myšlienka napísat niekolko riadkov o Bratislave.

x

Bratislava, centrum krajiny vysokých hôr, hlbokých lesov, nádherných riek i horských bystrín, dumných i rezkých zbojníckych piesní, je mesto vysunuté na samej západnej hranici; leží na hraniciach troch európskych krajín: Československa, Rakúska a Maďarska; všade dohodíš kameňom. Mesto, i keď v ňom panuje cez deň veľký ruch, je pomerne tiché; je to asi tak, ako keď vycestujete z pulzujúcej Varšavy a zrazu sa ocitnete v klúdnejšom

14

a vyrovnanejšom Krakove. V tomto pomere - i keď s rizikom nepresnosti každého prirovnania - dala by sa porovnať Praha s Bratislavou.

Mesto leží na Dunaji, na rozhraní spomínaných krajín. Dunaj, valiaci sa majestátne v širokom koryte, spája všetky podunajské krajinu; bratislavský prístav je jedným ohnívkom v tejto retazi medzinárodného obchodu. Z toho vyplýva aj určitá zvlášnosť mesta: hovorí sa tu po slovensky, po nemecky a po maďarsky. Keď prechádzate mestom, môžete vidieť vo výkladných skriniach tabuľky v nemeckom a maďarskom jazyku, oznamujúce, že obsluha hovorí týmito rečami.

To však má na rovási história. Bratislava, ležiaca na križovatke medzi dvoma európskymi metropolami - Budapeštou a Viedňom - bola vystavená vplyvom týchto miest. A nie je bez zaujímavosti aj tá skutočnosť, že v Bratislave boli vždy korunovaní uhorskí králi. To nechalo, prirodzene, vplyv aj na architektonickej tvárnosti mesta, na starej Bratislave, ktorá si uchovala svoj dobový koloret. Staré romantické uličky s plynovými lampami, tmavými zákutiami, starými schodami; barokové veže a kostoly; rázovité domy so starými bránami a mohutnými základmi, ktoré tu stoja už pomaly šest stáročí; ^{starobou} ~~nízkou~~ prehnuté strechy - to všetko zostało ako pamiatky na zašlé časy niekdajšieho života v tomto podunajskom meste.

Bratislava sa teraz až privelmi zmenila; rastú nové továrne, nové bytové bloky; prilahlé strediská života boli pripojené k mestu. Moderná architektúra vystriedala

17

staré nevlúdne a nehygienické byty, ošarpané domy so smutným a nelákavým výzorom. Presúva sa aj stred mesta na iné miesto - mení sa tvár Bratislavы.... To, čo je naozaj umelecky hodnotné z minulosti, sa uchováva; to, čo trčí ako prízrak nedávnych čias nedbalosti, sa rúca. Ale predsa je bytov málo. Všetci chcú pekne a zdravo bývať; a tí noví, čo neustále prúdia do mesta z celého Slovenska, chcú mať strechu nad hlavou. Že chcú strechu novú, o tom nemusíme pochybovať. Lebo náročnosť v tomto smere úžasne vzrástla - keby len tak rýchlo rástla možnosť uspokojenia týchto požiadaviek.

Bratislava má priemysel, ktorý vyrába veľa výrobkov pre zahraničný trh; mnohé špeciality z oboru elektrotechniky, optiky, polygrafie, umelých hmôt z mnohých iných odvetví odchádza z bratislavského prístavu do celého sveta. Mesto má divadlá - činohry, balet, operu, operetu; má mnohé kiná - k tomu ešte v poslednej dobe pristupuje aj televízia. Ale hlad po kultúre nemôžu nasýtiť ani tieto kultúrne stánky; dostať lístky do divadla patrí k veľkým výkonom dôvtipu a ešte väčšej trpežlivosti. Teraz je na programe televízia. Majiteľ televízora v Bratislave má obrovské možnosti: môže vidieť program piatich európskych staníc: Budapešti, Ostravy, Prahy, Viedne a Bratislavы. To je naozaj svetová rarita, tým skôr, že viedenský program nie je čisto viedenský, pretože viedenská vysielačka preberá programy z ostatných európskych staníc, takže spokojný majiteľ televízora vidí

všetky možné programy, športové podujatia a pod. Podnikávajú a vynaliezaví bratislavčania toto aj všemožne využívajú: zhodovujú snímky dôležitých stretnutí v športe priebežne z obrazovky, takže redakcie majú čerstvé snímky ku komentárom vyslaných redaktorov.

Čoraz viac sa v Bratislave sústreduje turistickej ruch; na bratislavských uliciach niekedy panuje pravý jazykový Babylon. Spevná a melodická slovenčina s príslovečnou mäkkosťou mieša sa s tvrdou a vybrúsenou češtinou; chutná maďarčina s ostrým názvukom sekanej nemčiny; mäkká polština s príjemnou francúzštinou. Bratislavčania zasa opačne chodia na nedelu lietadlom do blízkej Budapešti. Všetci rozprávajú rozdielnymi rečami, avšak pri poháriku výborne chutnajúceho bratislavského vína sa ľudské srdecia otvárajú a rozširujú. Napodiv rozširujú... To dobré, básnikmi ospevané víno, čo sa rodí v pichľavej pálave slinka a v krvopotnej práci vinohradníkov, zo všetkých hostov urobí jednu veľkú rodinu. Bratislavskí básnici toto víno nielen vychutnali, ale aj ospevali; a nerobili to a ne-robia tak, ako to robili tí, čo spievali o víne a pili vodu. Dalo by sa povedať, že naši básnici nijako sa od tejto bratislavskej reality nemienia odpútať.

Ale Bratislava má aj bohatú hudobnú tradíciu. Ved' nedaleko, niekolko desiatok kilometrov od Bratislavы v plnom lesku žila Viedeň, vznikali najväčšie diela hudobnej literatúry - znala tu hudba Mozarta, búril sa tu vzdorný duch Beethovenov... V odlesku tejto hudobnej metropoly žila hudobne a divadelne aj Bratislava.

18

Opera, balet, činohra žila v podaní talianskych umelcov, slovenské divadelné umenie prichádzalo k slovu v našom storočí, čo celkom prirodzene súvisí s presunom slovenského živlu do Bratislavu, s poslovenčovaním Bratislavu. V tomto procese začína sa vytvárať slovenské profesionálne divadlo, ktorého počiatky spadajú do dvadsiatych rokov nášho storočia. Do tých čias žilo divadlo v Bratislave v štyroch rečiach. Je to naozaj paradoxné: v meste, ktoré malo byť centrom slovenského národného života, hralo sa zväčša po nemecky, po maďarsky, neskôršie po roku 1918 po česky; len slovenská reč, melodická a mäkká, priam stvorená pre divadelný prejav, prichádzala sem ešte aj po roku 1918 iba zriedkakedy.

Z takýchto neuveriteľne tăžkých podmienok začala vyrastať profesionálna činohra Slovákov. Prví herci a režiséri študovali v Prahe, bohatej na divadelné tradiče; po štúdiách vracali sa späť, aby vili život mladým výhonkom slovenského divadla.

Dramaturgia tu stavala na klasickom dramatickom odkaze slovenskej literatúry; lebo, i keď tu nebolo profesionálne divadlo, bola tu literatúra, ktorá sa kedy-tedy dostala na ochotnícku scénu v podobe náhodných predstavení. Komédie Jána Chalupku a Jána Palárika, nesené v duchu vlasteneckom a národnom, hry Jonáša Záborského, komédie neskôršieho komediografa slovenskej dediny Jozefa Gregora-Tajovského - to bol základ slovenskej divadelnej kultúry. To však neznamená, že by slovenskí herci nezmáhali aj tie najnáročnejšie dramatické diela, nevynímajúc Shakespeara.

Je však zaujímavé, že slovenská klasická dramaturgia je silná predovšetkým v komédii a satirickej komédií; zaujímavé, že v takom ľažkom národnom a sociálnom položení národa našlo sa v ľudoch ešte dosť smiechu a humoru, čo svedčí o hlbokej životnosti a mrvnej sile Slovákov.

Na tomto odkaze začal stavať priekopník slovenského divadla Janko Borodáč; bez ničej pomoci, sám obklopený niekoľkými nadšencami, podujal sa na túto nadmieru ľažkú rolu. Bol hercom i režisérom, dramaturgom i šéfom činohry, profesorom herectva pre mladších, ktorí prichádzali, aby okúsili útrapy zaznávaného hereckého povolania. Medzi mladými vyrastali herecké a režisérské individuality: Andrej Bagar, neskôrší predstaviteľ Hamleta, Mária Bancíková, Beta Poničanová; ako svojrázny réžijný talent vyrástol Ján Jamnický, avantgardista a divadelný experimentátor, hľadajúci nové cesty, človek s novým ponímaním javiskového priestoru, umelec s novým divadelným cítením. Froti realisticky zemitej, každého detailu sa pridržiavajúcej réžii Janka Borodáča, vzniká tu nová línia, ktorú charakterizuje nový, pregnantnejší výraz, sugestívne zmocnenie sa diváka, vo výprave a aranžmá náznak, jemne a výstižne symbolizujúci dejové fakty, atmosféru prostredia. Tak sa vyhrali dva javiskové štýly. Až doteraz sa všeobecne vravela o réžii Jamnického, že bola formalistická. Pravda je však tá, že okrem niektorých formálnych samoučelností prinášal Jamnický do divadla nové divadelné cítenie, že pokrokové myšlienky z mnohých hier vyjadroval často formalisticky samoučelnými spôsobmi. Krivdy nedávnych rokov sa naprávajú, a Jamnický, ktorý bol kritikou zaznávaný a o ktorom sa mlčalo, dostáva zadostučinenia.

19

Tesne pred zakončením vojny, v roku 1944 vzniklo v Martine, Komorné divadlo s proticirkevným, opozičným repertoárom. Vláda zakročila. Onedlho však vypuklo povstanie a divadlo sa pridalo k povstalcom ako frontové divadlo.

Po roku 1945 nastali v divadelníctve velké zmeny; prešlo zo súkromných rúk a stalo sa nástrojom výchovy - v žiadnom prípade nie záležitosťou zisku. To bol veľký vklad. Štát začal finančne podporovať divadlá. Na Slovensku prišli veľké zmeny. Postupne začali narastať divadlá; a dnes po desiatich rokoch máme divadlo v každom krajskom meste, okrem toho prechádzajú celým Slovenskom pojazdné Dedinské divadlá - hrajú v slovenskom a maďarskom jazyku, keďže južné oblasti sú osídlené maďarským obyvateľstvom.

To bol pravda, rast kvantitatívny - teraz čaká divadlá ďalšia kultuvácia, zmáhanie tých najväčších bremien. Na Slovensku udomácnili sa už autori, ktorých na repertoári majú najväčšie javiská: hrá sa Shakespeare, Ben Jonson, Lope de Vega, Tirso de Molina, Moliére, Hugo, Shaw, Lorca; z ruských a sovietskych Puškin, Gogol', Ostrovskij, Čechov, Gorkij; pripravuje sa Fredrova komédia "Pan Jowalski". Teraz prechádza slovenské divadlo veľkým tvorivým kvasom: búrlivé diskusie na stránkach novín sú jeho odrazom. Dá sa predpokladať, že prinesú čosi nové, avšak hlavná tarcha predsa len leží na dramatikoch, hercoch a režiséroch.

20

Vyňatki z exposé předsedy vlády Josefa Cyran-
kiewicza vyhlášeného ve sněmovně dne 26.II.1957.

Chci ještě několik slov věnovat těm bodům pro-
gramu jednotné fronty, která vláda hodlá hájit v
našem interním životě.

V minulém roce bylo mnoho vykonáno v oboru bo-
je o veřejnost politického života. Kulminačním
bodem bylo VIII plenární zasedání. Samotné VIII
plenární zasedání bylo přece vrcholím, zjevem
veřejného politického života. Je možné konstatovat
že bez této veřejnosti ne stalo by se VIII ple-
nární zasedání takovým ozdravujícím otřesem v ži-
votě našeho národa. Dělnická třída odpověděla na
to velikým růsem pocitu odpovědnosti za náš stát,
za další osudy naší vlasti, za budování socialismu
za posílení naší samostatnosti.

Nejlepším důkazem toho pocitu odpovědnosti loja-
lity a zároveň důvěry k naší cestě budování so-
cialismu a posilování samostatnosti k cestě na-
pravení chyb ukázané na VIII plenárním zasedání,
byl projev ve volbách ohromné většiny národa dne
20.ledna 1957.

Není pochyby, že tento veliký historický obrat
v životě našeho národa nebyl by možný bez zveřej-
nění politického života. Právě veřejnost politic-
kého života stala se zárukou zdravého a čistého
podílu obyvatel na politickém životě země, umož-
nila národu aktivně a uvědoměle podporovat náš
politický směr.

Vláda učiní všechno pro podporu tohoto zdra-
věho vzdušní upřímnosti a veřejnosti politického
života, pro posílení spojů mezi vládou a obyva-
telstvem a pro posílení důvěry k činnosti státních
orgánů. Jedním se zjevů veřejného politického ži-
vota jistě bude správný poměr styků mezi vládou
jakožto výkonným orgánem státní moci a sněmem a
jeho komisemi.

U příležitosti referování otázek národohospodá-
řských a všeobecných, mluvil jsem, že snahou vlá-
dy prohlubující demokratizaci našeho života bude
stálý růst úkolů a samostatnosti výborů a další
rozšiřování jejich pravomoci, jakožto hospodářů
země. Vláda bude pečovat o usnadnění, dělnickým
výborům, plnění jejich úkolů spoluhozpodářů so-
cialistyckých podniků, v boji o lepší organizaci
práce, proti marnotratnosti o lepší, větší a
levnější výrobu, o rozvoj malovýroby, o zlepše-
ní sociálních poměrů zaměstnanců.

Jak jsem již řekl, vláda bude podporovat rozvoj
zemědělské samosprávy ve všech jejích formách,
které budou znamenati organizovanou snahu k zvýšení
zemědělské výroby a k zlepšení sociálních a kul-
turních poměrů na venkově. Vláda bude podporovat
rozvoj samosprávy v družstvech všeho druhu. Vláda
bude stát na stráži zákonodářství, na stráži
legality jednání všech státních orgánů. Vláda bude
zároveň energicky posilovat boj proti přestupkům
a zločinnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, dnes
jesště příliš často ohrožované. Vláda bude neo-
blomně stát na základně střežení stejných povin-
ností všech obyvatel, nehledě na jejich původ ,

22

národnosti a vyznání a bude bezohledně bojovat proti jakýmkoliv šovinistickým tendencím, proti antisemismu a diskriminaci polských národnostních menšin. V tomto ohledu pozorujeme znepokojící zjevy a je nejvyšší čas s nimi zkoučit. Šovinismus uráží a pokouřuje především ten národ jehož třeba nečetní členové podlehli jedovatému ovzduší šovinismu. Bojovat proti šovinismu znamená bojovat o mravní zdraví vlastního národa.

Zásada stejných práv a stejných povinností bez ohledu na původ, národnost a vyznání, bude námi plně respektována. Jakékoliv pokusy o diskryminaci a jednání v tomto oboru proti platným zákonům vůči obyvatelům židovského původu, po které je Polsko od věků vlastí, budou se vši rozhodností potírány vládou a jejími orgány.

Vláda bude stát na základně, dodržování v konstituci zaručené svobody vyznání a spojených s nimi obřadů a bude bojovat proti jakékoliv diskriminaci, stejně vůči věřícím, jako vůči nevěřícím.

Nová vláda Polské lidové republiky

Předseda vlády ministrů - Josef Cyrankiewicz
Místopředseda rady ministrů :

Stefan Ignar

Piotr Jaroszewicz

Zenon Novak

23
Předseda plánovací komise - S. Jędrychowski

Ministři:

S. Pietrusiewicz vedoucí min. stavebnictví a min.
stavebních hmot.

T. Dietrich - ministerstva financí

F. Waniałka - ministerstva uhelných dolů a
energetiki.

M. Minor - ministersva Vnitřního obchodu

K. Trąpczyński - min. zahraničního obchodu

K. Źemajtis - min. hnutí a strojírenství

R. Strzelecki - min. železničních a silničních drah

K. Kuryluk - min. kultury a mnění

J. Dąb Kocioł - min. lesnictví a dřevařského
průmyslu.

J. Rabanowski - min. spojů

M. Spychalski - min. národní obrony

W. Bierkowski - min. Osvěty

S. Zawadski - min. Práci a sociální péče

A. Radliński - min. chemického průmyslu

Z. Moskwa - min. drobného průmyslu

E. Stawiński - min. lehkého průmyslu

F. Pisula - min. potravinářského průmyslu

E. Ochab - min. zemědělství

W. Wieha - min. vnitra

A. Rapacki - min. zahraničních věcí

M. Rybicki - min. spravedlivosti

S. Zółkiewski - min. Vysokých škol

R. Barański - min. zdravotnictví

St. Darski - min. obchodního loďstva

J. Sztachelski - min. bez resortu.

24 JAN AMOS KOMENSKÝ

1592-1670

Na rok 1957 připadá jedno z nejvýznamnějších výročí. Dne 28. března před třemi sty šedesáti pěti lety se narodil valký syn našeho národa Jan Amos Komenský. Jeho věhlas je světový. U nás i jinde je Komenský znám jako pedagogický klasik – jeden z největších pedagogických myslitelů všech dob. Již méně je znám jako společenský kritik, aktivní politický činitel a velký spisovatel-umělec. Kolik myšlenek uložil ve svém rozsáhlém díle. Myšlenek, které odraželi tužby a přání našeho lidu před třemi staletími. Ale nejen našeho lidu – i lidu celé Evropy 17 století, zmítané krutými vojnami, jež proti sobě vedli kořistné skupiny feudálů.

V životním osudu a díle Jana Amose Komenského je v jádře obsaženo mnoho z osudů českého národa. Jan Amos Komenský rostl a jeho dílo vzniklo z utrpení třicetileté války. Byla to doba tmy, krutosti a dravčí chameťostí císařů, králů, papežů a dobrodružných válečníků. Byla to doba nezměrné bolesti a bíd prostého lidu. Komenský poznal jeho těžký životní úděl, poznal i jeho touhu po lepším světě. Vyrůstal v myšlenkovém prostředí Českých bratří, kteří v mnohém navázali na lidové husitské hnutí z 15. století, na revoluční hnutí, jež usilovalo o nápravu společnosti.

Školního vzdělání nabyl Komenský nejprve v rodné zemi, v bratrské škole ve Strážnici a v latinské škole v Přerově, pak v německém Herbornu a Heidelbergu. Když se vrátil do vlasti, tu se nejprve jako učitel v Přerově, později jako českobratrský kněz a správce školy ve Fulkuchopejpera a začal naplnovat svá předsevzetí. Pustil se do velké práce, jíž bylo sestavování českolatinského slovníku. Pracoval na encyklopedii o přírodě pod názvem „Dívalo veškerenstva věcí“. Napsal latinskou mluvnici a polemický spis proti katolické církvi „Retušk proti Antikristu a svobodům jeho.“

Zemí otřásala katastrofa Bílé hory. Mačem, který se zdvíhal nad hlavami popravených českých pánu na Staroměstském náměstí, byl vanesen rozsudek a nad jednotou českých bratří. Jan Amos Komenský se ukryval u svých známých, pak v lesích i ve slujích. Nepřestával však pracovat. Sbírá látku

pro „Mapu země moravské“²⁵ Piše spisy „O sirobě“ „Truchlivý“ a dílo později nejrozšířenější „Labirynt světa a ráj srdce“ Je to vpravdě básnická skladba, v níž poutník- sám Komenský -prochází světem a pozoruje život všech společenských vrstev. Pohled Komenského na současnou společnost byl ostře kritický. Výmluvným svědectvím toho jsou i jeho slova, která napsal v díle „Z listu chudých ke Kristu Pánu“: „Mnozí po mnoha léta pracujíce, boháčům všechnu živnost donášíme, sami ani chleba do sytosti najísti se nemohouce, naposledy, když při nás síly a nadějí není, aby nás dále v otroctví užívat mohly, zžírají nás, do konce z chalup shánějí a na Žebrotu nás, manželky a dítky naše přávovozují.“ A připomeňme si v této souvislosti i místo z jiného díla – „Posel míru“, kde Komeninský přirovnává osud Tyru, biblického tržiště světa, k Amsterodamu, Londýnu, Lisabonu a Benátkám- největším tržištěm 17 století: „Vám přijde čas, kdy vaše kuplířství se všemi králosvstvími světa prùpadne osudu, to jest, kdy kuplířské nástrahy a lsti lakoty přejdou k užitku na všechny strany. Ne aby z toho pro budoucno nějací soukromníci na soukromý prospěch poklady hromadili, nýbrž aby všichni na celé zemi pracovali, jedli, pili, odívali se a radostně trávili svůj život. Blažený to věk, bude-li kdy dáno jej spatřiti.“

Když byl v roce 1627 vydán cizáckými vládci v naší zemi mandát proti nekatolíkům, odešel i Jan Amos Komenský s mnoha a mnoha jinými z vlasti. Nastala pro něj dlouhá a svízelná doba pouti evropskými zeměmi. V nejtěžších podmínkách se pouští do práce spisovatelsko-pedagogické a do práce politické. Na mysli měl neustále svou vlast a její lid. Sám o tom říká v jednom svém dopise: „Národu toliko svému abych složenými jazykem domácím knihami prospěti se snažil, brzo mě jako mladíka pojala žádost, aniž opustila mě po těchto padesát let“. V tomto období vytváří Komenský svá díla pedagogická, jako jsou „Didaktica“, „O obnování škol v Čechách“, „Dveře jazyků otevřené“, „Informatorium školy mateřské“, „Mou-

26

drost styrých Čechův" a jiná. Touto prací získal velký ohlas již v tehdejší době. Byl zván do mnoha států, aby upravoval školy podle svých zásad a aby zaváděl lepší vychávání mládeže. O Komenském jako vychovateli říká výstižně Zdeněk Nejedlý: „Komenský to byl, který ukázal na ten velký nedostatek, že my učíme mládež, ale nevychováváme. Výsledkem toho je, že lidé školou vychovaní sice mnoho vědí, ale srdece a mysl mají stejně špatnou, ne-li horší, nežli ti, kteří se neučili. Velká byla proto už v tom zásluha Komenského, že objevil tuto první a základní příčinu smutného zjevu, že učení a vzdělání ještě nezíšlechťuje lidi, nežněj je lepšími. A i cestu Komenský ukázal: nejen učit, vzdělávat třeba mládež, ale vychovávat, což není totéž.“

Vedle rozsáhlé pedagogické a literální činnosti vyrůstalo i mohutné dílo Komenského jako filozofa a kritika společnosti. Zmiňme se alespoň o několikasvazkové práci, která má název „Všeobecná morada o nápravě věci lidských“ I tato práce souvisí s mnohaletým úsilím Komenského o změnu svízeného postavení českého národa. Až do konce svého života sledoval tento cíl. Pro něj podnikal četné cesty do Anglie, Švédska, Uher, pro něj měl četná jednání s vlivnými politickými činiteli doby. Neustále se o všem přesvědčoval, že vlivní a mocní jen slibovali, ale nic nedbalí o osud malého národa, i když Komenského zdvořile přijímal. Tak doléhalo na Komenského zklamání za zklamáním, až mírem vestfalským byly nadobro pohřbeny naděje na pomoc českému lidu. Komenský byl však rozhorečen a nešťasten i pro osud lidu celé Evropy, jejíž feudálové jej zavlekli do dlouholetých válek, Komenský viděl a zažil mnoho bíd v zoufalství. Toužil po tom, aby byly navždy odstraněny sváry a třenice. Toužil po sjednocení světa, po trvalém míru.

Proto napsal i své rozsáhlé sedmisvazkové dílo „O nápravě věci lidských“. Hodlal je předložit konferenci, která by se uskutečnila po třicetileté válce. Spatřoval v něm návod na spravedlivé uspořádání života. Jako všechna díla Komenského - má i tato práce stránky, které jsou poplatné době a patří navždy minulosti. Má však i stránky, které mluví životu řečí i k dnešku. Oprostíme-li se od náboženského nánosu, který byl v komenského době historicky zákonitou formu myšlení, vyvstané před námi Velikost Komenského - myslitele, demokrata a humanisty.

Hle, v jakém duchu píše své dílo „První čeho si přejeme, jest aby tak plně a k plnému lidství mohl být vzděláván na nějaký jeden člověk nebo několika jich neb mnoho nýbrž všichni lidé vesmolek i každý zvlášť, mladí staří, bohatí a chudí, urozeni i neurozeni, mužové a ženy, zkrátka každý, komu se dostalo údělem narodit se člověkem“. A ta-
kto se obrací Komenský i k lidstvu, když volá po nové spo-
lečnosti: „Cíl této politiky bude znovushromáždění národů
světa ve svornosti: s urovnáním a odstraněním válek v po-
kolení lidském a se zamezením a samých příčin k válkám ...
Mírový soud bude mít starosti, aby nikde národ nepovstával
proti národu, nebo aby se neodvažoval vystoupiti, kdo by
učil boji nebo zhotoval zbraně a aby nezůstaly žádné me-
če a oštěpy, které nebudou zkuty v srpy a rádla.“

Značnou část odkazu Jana Amose Komenského již naplňuje
naše doba. Náš poměr k tomuto genialnímu pedagogu a žaní-
cenému vlastenci i k potřebám dalšího rozvoje našeho ži-
vota se nemůže projevit jinak, než poznáním díla Komenského
a důsledným plněním těch jeho myšlenek a podnětů, které
jsou živé.

29
Mezinárodní den žen.

Svátek Žen na celém světě, 8 března, patří k významným dnům pokrokového lidstva. V naší vlasti již se stalo tradiční oslavovat v tomto dni práci našich žen, vzdát poctu předním pracovnicím a zasloužilým matkám.

Mezinárodní den žen je dnem mezinárodní solidarity pracujících žen, všech zemí v boji za mír, demokracii, za rovnoprávnost žen v kapitalistických, kolonialních a závislých zemích. Vznikl jako důsledek ruské revoluce roku 1905 na II mezinárodní konferenci socialistických žen v Kodani roku 1910 na návrh Kláry Zetkinové, význačné německé bojnici mezinárodního dělnického hnutí.

Po prvé se mezinárodní den žen slavil v roce 1911 v Německu, Rakousku, Svýcarsku a Dánsku. V Rusku se uskutečnil v roce 1913 v Petrohradě a v příštím roce v dalších Ruských městech. Za první světové války uspořádaly petrohradské dělnice na výzvu petrohradského bolševického výboru koncem února 1917 demonstraci proti hladu a válce, jež přešla ve stávku, která vyvrcholila únorovou revolucí.

Velká říjnová socialistická revoluce přenesla základní změnu i v ženském otázce. Sovětská žena se stala rovnoprávným členem společnosti, dostala stejná politická i hospodářská práva jako muž. Od té doby se aktivně učastní ve správě státu, v hospodářském i kulturním životě země. Mezinárodní den žen se proto stal přehlídkou práce sovětských žen při budování socialismu.

Heroické vítězství SSSR umožnilo sovětským ženám, aby se znova zapojily do boje za rozvoj socialistického hospodářství a kultury za nové úspěchy v budování komunismu.

U nás se slavil Mezinárodní den žen každoročně od roku 1920. Jako v každé kapitalistické zemi nesl všechny znaky boje pokrokových žen proti útisku, za jednotu pracujících, za rovnoprávnost žen. V letech světové hospodářské krize 1929–33 hledala buržuasie ochranu před revolučním hnutím pracujících ve fašizmu. Rostoucí nebezpečí fašismu a války vyvolalo snažení s pojednáním všech demokratických sil do jednotné fronty. Jednou z podmínek úspěšného výsledku tohoto boje bylo dosažení jednoty všech žen bez ohledu na jejich socialní postavení, na politické a náboženské přesvědčení rasovou a národní příslušnost. V roce 1934 byl svolán do Paříže Mezinárodní kongres žen, jehož se zúčastnilo přes tisíc delegátek z různých zemí. Kongres vyzval všechny ženy světa k boji proti fašizmu a válce a dal směrnice k další-

29

mu rozvoji hnutí demokratických žen,

Největší rozmach hnutí však nastal až za druhé světové války 1939-1945 kdy se ukázaly ženy jako odvážné bojovnice proti bezpráví a násilí. Sovětské ženy bojovaly nejen prací v zázemí ale i na frontě. Byl ustaven Protifašistycký výbor žen, který vyzval k boji proti fašizmu všechny ženy světa. Výzva se setkala s večním ohlasem v Anglii, ve Spojených Amerických státech, v Číně, v Indii i v jiných zemích. V polovině roku 1942 se anglické i americké ženy účastnily aktivně akce pro urychlené otevření druhé fronty. V okupovaných zemích posilovaly ženy všemi způsoby hnutí odporu proti okupantům. Čínské ženy od vypuknutí čínsko-japonské války v roce 1937 vytvořily mnoho dobrovolných organizací, účinně pomáhajících na frontě i v zázemí.

Ze společného boje proti fašizmu vyrostl i požadavek jednotné světové organisace. Po skončení druhé světové války na I Mezinárodním kongresu žen v listopadu 1945 v Paříži došlo k sjednocení všech demokratických organizací v Mezinárodní demokratickou federaci žen MDFŽ. Pod její vlajkou se stává Mezinárodní den žen manifestací proti válce, bojem za trvalý mír.

Lidově demokratické zřízení otevřelo ženám přístup do všech pracovních oborů za stejnou mzdu jako mají muži, podle socialistické zásady: každému podle jeho Práce. Pozvedlo to seběvědomí žen, objevily se nové talenty a tvůrčí schopnosti, které za kapitalismu zůstávaly nevyužity. Lidová demokracie dala ženám plnou možnost uplatnění.

K radostnějším oslavám svátku žen přispívá i uvolňující se mezinárodní napětí. To potvrdil XX sjezd KSSS svou jasnou odpověď na otázky zněklidňující lidstvo, především ženy a matky. Kdo vírá více než ženy důslednou sovětskou politiku mírového soužití dvou různých společenských soustav. Denně za něj i v kapitalistickém světě bojují za mír miliony dalších se domáhají základních lidských práv. 8 března v Mezinárodním dni žen posíláme jím pozdravy s přáním, aby brzo mohly žít radostný život v slunci svobody.

30
Z A J Í M A V O S T I

Ne jenom pro filatelisty....

První známková emise v r. 1957 připomněla výročí význačných básníků a spisovatelů. Dne 18 ledna t.r. byly vydány nasledující 4 známky:

1/ 15 h, Ivan Olbracht, spisovatel - 75 výročí narození /6.I.1882 - 30 XII.1952/

2/ 20 h. Karel Toman, básník - 80 výročí narození / 25.II.1887- 12.VI.1946 /

3/ 30 h. František Xaver Salda, spisovatel a literární kritik- 20 výročí úmrtí /28.XII.1867 - 4.IV.1937/

4/ 1,60 Kčs, Terezia Vansová, slovenská spisovatelka 100 výročí narození / 18.IV.1857 -11.X.1942/

Návrhy na všechny známky vypracoval Dr.h.c. Max Švabinský, jejich rytiny Jindra Schmidt.

A teď nekolik slov o kulturních osobnostech vyobrazených na známkách.

Ivan Olbracht / vlastním jménem Kamil Zeman / pochází ze Semil. Svými spravedlivě vzpurnými literárními díly vzbuzoval přímo sílu a moc pracujících lidí, učil je svornosti a věrnosti, zásadám mezinárodní dělnické solidarity. Oplýval bohatým a živým vypravěckým talentem. V dobách první republiky poznal jako zapřísahly tebeňant proti kapitalistickému vyděračství a tíhu Žaláře. Ve své literární prvotině „O zlých samotářích lící z cirkusáckého života, prosté, nezáludné, s tragickou tváří osudu, ztoskotance života. V psychologickém románu „Žalář nejtemnější“ analýsuje Olbracht tragiku člověka postiženého slepotou. Román „Podivné přátelství herce Jesenia“ řeší problém poznání všech zdrojů dobrodružného zla. Politický román „Anna proletářka“ napadá starý společenský řád. Další díla Ivana Olbrachta jsou „Země

beze jména", „Nikola Suhaj loupežník", „Hory a staletí", „Golet v údolí" a „Biblické příběhy". Olbracht přeložil celou řadu děl vynikajících spisovatelů, jako Thomase Manna, Liona Feuchtwangera, Arnošta Zweiga, Andersena Nero a.j.

Karel Toman /vlastním jménem Antonín Bernášek/ je básníkem let devadesátých. Z jeho básnických sbírek uvádíme „Toro života" s hluboce procitěnými verši, plnými nenávisti proti bezpráví. V „Melancholické pouti" usiluje o všeobecné poznání a plnost života. Toman se dává bez peněz na toulky do Vídni, Paříže a Londýnu. Jeho další básnické sbírky jsou: „Sluneční hodiny", „Hlas ticha", „Dvanáct básní Měsíce", „Stoletý kalendář", „Verše rodné" a jiné.

František Xavera Salda, profesor románských literatur na filosofické fakultě Karlovy university, literární a umělecký kritik světového významu, básník a dramatik. Z bohaté literární tvorby se sluší zaznamenat Šaldův román „Loutky a dělnici boží", v němž autor řeší problémy doby společenského a národního přerodu. V „Dřevorytech starých" zachycuje autor prázou podstatu skutečného života, obírá se vzpourou lidí proti malosti a odporem proti hrubému násilí moci na duchu a lidství.

V „tragedii „Zástupové" oslavuje Šalda revoluční pravdu zástupů, jež jsou schopny uskutečnit myšlenky zítřka. Další jeho hry jsou: „Dítě" a „Tažení proti smrti". Jako kritik působil Šalda na vývoj české kritické mluvy. Šalda spolupracoval s řadou denních listů, byl významným spolupracovníkem Ottova naučného slovníku, redagoval výtvarný časopis „Volné směry" a později „Tvorbu", kterou postoupil v r. 1927 komunistickému tisku. Nakonec vydával sám proslulý časopis „Šaldův zápisník", do něhož napsal velké množství kritických článků, politických komentářů, polemických statí, básní, překladů a přednášek. Kritické rozbory shrnul v knihách „Duše a dílo", „Studie literárně historické a kritické", „Medailony a „Kritické hlasy k nové české poesii".

Terézia Vansová, slovenská spisovatelka se narodila v Slatině na Slovensku. Její otec a manžel byli evangelickými faráři. Vansová žila v úzkém styku s lidem. Přikláněla se k realismu a jejími nejzdařilejšími pracemi byly povídky, novely a črty z vesnického života. Románová

tvorba Vansové zahrnuje díla „Sirota Podhradských“, „Kliatbu“, „Sestry“, „Danko a Janko“ a jiná. Z cestopisné průz by zaznamenáváme „Paní Georgiadesová na cestách“. Vansová pracovala aktivně v ženském hnutí na Slovensku, při čemž usilovala o pozvednutí slovenské ženy a o rozvoj slovenského národa. Byla redaktorkou časopisu „Dennica“ a redigovala „Slovenskou Ženu.“ Těžce nesla, že do slovenských kulturních institucí pronikal luďácký separatismus, neboť věřila, že jedině v jednotě slovenského a českého národa je možný zdravý národní rozvoj obou národů.

Březen - měsíc knihy.

Březen, jako v několika minulých letech, je v Československu posvěcen knize.

Letošní měsíc knihy je zaměřen především na českou a slovenskou soudobou původní literaturu.

Jak probíhá měsíc knihy. Především více než kdy jindy jsou pořádány čtenářské a literární besedy v závodech, v knihovnách, ve školách atd. Jsou instalovány četné zajímavé knihy, budou uspořádány Dny poesie a večery poesie, organizovány čtenářské ankety.

Měsíc knihy byl zahájen slavnostním projevem v Československém rozhlasu a velkým literárním večerem v pražské Městské knihovně. Pro tuto příležitost bylo také vybráno 11 knih, které vyšly v této době a které byly vyhlášeny jako knihy Měsíce knihy.

Je to román našeho národního osvobození od Karla Václava Raise „Zapadlí vlastenci“ knížka cestopisných průz Jana Nerudy „Domov a svět“ dvě knihy Marie Majerové „Havířská balada“ a román „Robinsonka“ určený především mladým dívкам, ostravské triologie Vojtěcha Martiniho „Černá země“, vyprávění Františka Běhouodka o katastrofě vzducholodí Italia v Ledovém oceánu, nazvané „Trosečníci polárního moře,“ román z období výstavby Sovětského svazu od Alexandra Malyškina „Lidé ze zapadlého hnizda“ příběh mladé sovětské autorky Lydie Obuchovové „Městečko“ nový překlad Ezopových Bajek s mědirytinami Václava Holara: román Alexandra Menzonioho „Snoubenci“ a konečně knížka Howarda Fasta věnovaná d

33

dětem a nazvaná „Tony a zázračná dvířka“.

Československá knížka, mající za sebou staletou tradici, je zvlášť pro nás Čechy a Slováky v Polsku tím nejceněnějším pojítkem s vlastí.

Československé námořní lodě

Československá námořní loď „Julius Fučík“ odpluje v únoru z Antverp, kde kotvíla několik týdnů, do Kirkenes v Norsku. Loď „Julius Fučík“ jejíž mateřský přístav je polský Stětin, míří tentokrát k severu, do studených vod. Jejím cílem je Murmaňsk, odkud se vrátí zpět do Stětina.

Druhá Československá loď „Republika“ se nyní plaví v Indickém oceáně na cestě do Evropy, při níž ještě musí obeplovati mys Dobré naději a tedy i celou Afriku.

Třetí námořní loď „Lidice“ před několika dny přistála v Dakaru, kde doplnila pohonné hmoty při plavbě na Dálný Východ.

Dopravního průzkumu v pražských tramvajích se zúčastnil 1 1,2 milionu obyvatel.

V souladu se směrným rozvojem výstavby Prahy je nutné dokonale znát nové směry cest obyvatel v městské dopravě která denně přepravuje na jeden a půl milionu cestujících. Za tímto účelem bude zahájená zvláštní akce, která potrvá jeden den. Každý cestující oznámí průvodčímu při nákupu jízdenky odkud jede, kam a jak, a zda jede do práce, za nákupem, či rekreací.

Dopravní podnik vydá pro den průzkumu zvláštní jízdenky, na kterých průvodčí vyznačí všechny potřebné údaje. Ve všech vozech městské dopravy bude u výstupu schránka z tvrdého papíru, kam cestující při posledním vystupování odhodí jízdenku. Majitele předplatních lístků dostanou zvláštní jízdenky zdarma a budou hlásit směr jízdy stejně jako ti, kteří si lístky kupili.

Něco podobného by se hodilo ve Varšavě a ostatních polských velkoměstech.

Zlepšování motocyklů Jawa

V závodech 9. května v Nuslích připravují další zlepšování motocyklů. Místo dosavadních budou nyní montovat přední

vidlice s olejo-pneumatickým tlumičem. Předností těchto vidlic je zvětšený zdvih na 150 mm. Použití nových mekkých pružin znamená, že vidlice zachytí všechny nerovnosti vozovky. Místo tlumičové kapaliny se použije zimního motorového oleje. Seriová výroba vidlic bude zahájena 1. dubna t.r.

Zasadnutie komisii národnostných otázok.

2. marca t.r. na Krajskom výbere Polskej sjednotenej robotníckej strane v Bielomstoku konalo sa prvé zasadnutie komisii národnostných otázok, ktorá bola utvorená na návrh exekutívy Krajského výboru. Na čele komisii stojí tajomník Krajského výboru - súdr. Jan Sienkiewicz. Členovia komisii sú predstaviteľmi spoločnosti kultúrno-sociálnych bieloruskej, ukrajinskej, židovskej, ako i prípravného výboru litevskej spoločnosti, predstaviteľia osvetových, kultúrnych a iných úradov.

Počas porady predstaviteľia jednotlivých spoločností zobrazovali situáciu národnostných menšín v bialostockom kraju a zároveň prejednali otázku ďalšej činnosti a najhlavnejšie úkoly komisii na najbližšie obdobie. Medziiným členovia prípravného výboru litevskej kultúrnej spoločnosti poinformovali prítomných o prípravných práceach zviazaných s prvým sjazdom tej spoločnosti, ktorý sa bude konat 23. marca t.r. v Pušku okres Sejny.

Krajania,

chceme mať svoje noviny tlačené v slovenskom a českom jazyku. Musíte nám však pri tom pomôcť svojou spoluprácou, kolportovaním novín. Nemôže byť ani jedna slovenská a česká rodina v Poľsku, ktorá by nebolo odberateľom nášho časopisma. Treba pamätať o tom, že vydávanie novín závisí od počtu predplatiteľov. Už teraz sa prihlásujte vo svojich Obvodných výboroch a Miestnych skupinách na predplatiteľov našich novín.

Chceme naše noviny nazvať "Krajanský život". Napište nám, čo o tom súdite. Píšte nám, čo si prajete, aby sa v našich novinách ukazovalo, píšte nám o svojom živote, svojich úspechoch, radostiah a starostiah.

Vzývame všetky odbočky a miestne skupiny našej Spoločnosti, propagujte naše noviny, získavajte predplatiteľov. Naše heslo zní: Každý člen Spoločnosti kultúrno-sociálnej Čechov a Slovákov - predplatiteľ "Krajanského života".

